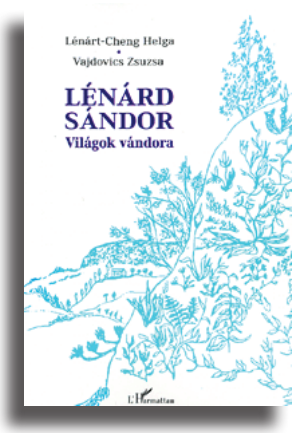

Monográfia jelent meg **LÉNÁRD SÁNDOR**ról, a különlegesen sokoldalú, modern humanistáról. A pályáját orvosként kezdő tudóst épp a magyar irodalomtól és a hazájától való távolság tette nagy íróvá – állapítja meg **LÉNÁRT-CHENG HELGA** és **VAJDOVICS ZSUZSA**, a Lénárd-kutató szerzőpáros.
LAIK ESZTER recenziója.

Író az őserdőben

Az irodalmi galaxis külsőbb pályáin keringő kisbolygók közül talán a legizgalmasabb a tudós-írók életműve, akik valamely más mesterség komplementereként váltak írókká. Lénárd Sándor azonban még ebben a bolygórendszerben is egyedi és rokontalan jelenség. Ha csupán a hozzávetőlegesen kortársaként tevékenykedő orvos-írókra gondolunk – Benedek István, Csáth Géza, Németh László, Polcz Alaine –, mindegyikük eltéphetetlen szálakkal kapcsolódott a magyar irodalmi élethez, és be is tagozódott abba. Lénárdnál ez már csak életútja okán sem valósulhatott meg. Ezért lehet, hogy neve az olvasóközönségnek csupán egy szűkebb, ám többnyire rajongásban egységesülő csoportja előtt ismert. És ezért kapta a *Lénárd Sándor* című monográfia igen találóan a *Világok vándora* alcímet – a könyv főszereplője ugyanis nemcsak földrajzi világok, de a művészetek és a tudomány közötti átjárásoknak is kiváló ismerője volt.

A fent említett olvasói elitnek, valamint az irodalmi feldolgozásoknak is köszönhető, hogy Lénárd neve az utóbbi években mégiscsak szélesebb ismertségre tett szert (jóllehet ebben szerepet játszottak 100 éves születési évfordulója és művei új kiadásai). Több irodalmi, színházi adaptációja született szövegeinek, életének – a szépirodalmi feldolgozások közül a monográfia kiemeli Böszörményi Zoltán és Spiró György műveit. Jellemzően azonban élete legendás momentumai váltak népszerű védjegygyé, amelyeket minden hosszabb-rövidebb ismertető tartalmaz:

a brazíliai emigráció, a Bach-vetélkedő, a Micimackó latin fordítása és az őserdei gyógyító munka. Hogy a tudós-író nevéhez kapcsolt sztereotípiák felsorolásánál végre sokkal részletesebb életrajzot vehetünk a kezünkbe, és betekinthetünk a szépírói munkásság, a levelezés és egyéb alkotótevékenységek műhelyébe, az **dr. Lénárt-Cheng Helga** – Egyesült Államokban élő irodalomtörténész, Lénárd-kutató – és **Vajdovics Zsuzsa** – Olaszországban élő műfordító, irodalomtörténész, fordításkutató, Lénárd Sándor munkáinak átültetője – alapos munkájának köszönhető.

A szerzőpáros hagyományos struktúrában építette fel az életművet feldolgozó tanulmánykötetet, az életrajztól kezdve az egyes műfajokban született alkotások feltérképezésén át a polihisztor Lénárd bemutatásáig. Lénárd Sándor esetében – s így a kötetben is – az életrajz fordulatai át- meg átszövik az alkotói pálya alakulását, hiszen esetében éppen a „távol levés" lett élesztőjévé az alkotómunkának. Irodalmi különcségét tudatosan ápolta is: „Látványosan távol tartotta magát a hivatalos irodalmi köröktől, és írótársait nem egyszer hatalomvágytól fűtött, kicsinyes alakoknak titulálta – írja a szerzőpáros. – Brazíliában (...) már csak hébe-hóba fogadott íróbarátokat, beérte helyettük leveleikkel." Már-már mulatságos, ahogyan az irodalom intézményesített kellékeihez viszonyult: *„A pokol legmélyebb bugyrait Lénárd az irodalomtörténészek és kritikusok számára tartotta fenn: »Az Úr ingyen kegyelme mentse meg a múzsákat az irodalomtörténészektől! A pokol kénköves fenekétől csak védőszentjük könnye mentheti meg egyiket-másikat«"* – idézi a monográfia az író szavait.

Pedig ellenszenvére valójában nem adott okot egyetlen irodalmi entitás sem, inkább úgy általában a hivatalosságtól, hivataloktól való berzenkedése állhatott mögötte (hányatott életútjának köszönhetően minden oka megvolt rá), mint e vonását (is) remekül kidomborítja a tanulmánykötet. Hiszen Lénárd maga kérte kora állócsillagainak, Babitsnak és Thomas Mann-nak áldását egyes műveire, konkrétan fordításaira, s azt meg is kapta – a *Függelék*ben közölt fakszimilék között látható Thomas Mann válasza, és a Babitsnak írott levél is. Szintén plasztikusan rajzolja meg a monográfia a klikkek, csoportosulások helyett „virtuális" társaságokban gondolkodó író eszmerendszerét, aki

az írók köztársasága mellett félig játékosan megálmodta például a Migrénesek Társaságát vagy az Éhségklubot. Ezek szervezőereje jellemzően az átélt traumatikus élmény volt, miközben megcsillan bennük Lénárd embersége és empátiája.

Az életmű megértésének sarokköve, hogy Lénárd életének utolsó két évtizedében, a brazíliai Donna Emma „láthatatlan házában" töltött időszakban szinte minden „virtuális" volt, ami a kultúrához és az irodalomhoz kapcsolta őt. Legfőképp maga a kapcsolattartás barátaival, amelyből végső soron kibomlott prózaírói munkássága. A monográfia a rendkívül változatos és sokrétű alkotói levelezésből eredezteti az epikai művek megszületését, ahogy arról ő maga is vall ismert naplóregényében: egy távoli barátnője megkérte, írná le egy napját levélben, s bár eredetileg nyolc-tíz oldalra tervezte az írást, de: „Tévedtem. A tévedés következménye lett az *Egy nap a láthatatlan házban*."

Egyik legfontosabb levelezőtársa, nem sokkal később „menedzsere", kéziratai gondozója és fordításai ügynöke Szerb Antal özvegye, akivel egyre szorosabbra fűződő barátsága több is, mint egyszerű barátság. Amellett, hogy rábeszélte a magyar nyelvű írásra, Klári múlhatatlan érdeme az itthoni „kapocs" szerepében rejlett, mely összekötötte Lénárdot a hazai és nemzetközi irodalmi élettel. A magyarországi íróknak Lénárd afféle őserdei kuriózum maradt, akit azonban szívesen és kíváncsian faggattak a messzeségről, és ő boldogan mesélt is. Klasszikus értelemben vett regényt, novellát sosem írt – hangsúlyozza a kötet –, mesélőkedve a naplószerűségben, az önéletrajziságban csapódott le. De ez lett Lénárd igazi műfaja – aki csak egyszer is belekóstol mondatainak szépségébe és mélységébe, nehezen szakad el tőle. Érdemes lett volna akár egy-két fejezetet szentelni egyfelől a „filozófus" Lénárd életfelfogásának, humanizmusának, másrészt a lénárdi prózanyelvnek, amely annyi idegen nyelv metszéspontjában, határokon túl és hosszú évek elszakítottságában úgy tud megszólalni, mint keveseknek sikerült a magyar irodalomban. Lénárt-Cheng Helga és Vajdovics Zsuzsa kitérnek rá, milyen fontos volt a kezdetben csak németül és olaszul író alkotó számára a magyar nyelv(tudása) romlatlan megőrzése, amiben folyamatosan kérte is egy-egy levelezőtársa segítségét, ám szívesen olvastunk volna még példákat, mennyire zsigereiben volt az egyszerre költői és szabatos, esszenciális fogalmazás készsége,

mint például ezekben a kötetbéli idézetekben: *„A halál csak kezdet. A feledés később jön.” „... amikor felmegyek este fáradtan a lépcsőn, a mellettem haladó árnyék apám árnyéka.”*

Még a lénárdi életművet alaposabban ismerőknek is felfedezés értékű a monográfia Lénárd költészetét taglaló fejezete, a sokoldalú alkotónak ugyanis ez a legkevésbé ismert arca. Ennek ellenére ez volt munkásságának egyetlen területe, amelyet fájdalmasan túldimenzionált valós értékéhez képest – tudjuk meg a kötetből. „A vékonyka termés ellenére Lénárd meglepően robusztus elméletet gyártott saját költészetéről” – fogalmaz tapintatos szellemességgel a szerzőpáros a *Költői fejlődésem* című esszé kapcsán, és igyekszik is magyarázatot találni, mi ösztönözhette a költőt az olyan „betegesen túlzó” megfogalmazásokra, miszerint: *„Meg vagyok győződve, hogy én vagyok a század legnagyobb német költője.”* (A többnyelvű író németül verselt.) A lélektani okokon túl kínálkozik még egy, a kötet verselemzéseiből kibontható magyarázat: Lénárd éppúgy mesterségbeli tudásként, formaművészetként, bravúrként tekintett a költészet gyakorlására, ahogy a latin nyelv használatára, a műfordításra vagy épp a konyhaművészetre – vagyis *tudósan* művelte a lírát is, és ebben tartotta kiemelkedőnek magát.

Hogy a tudós elmélyültsége nemcsak a ténylegesen tudományos – orvosi, patikusi – munkájára volt jellemző, de akár még a fent említett főzésre is, arra jó példa híres műve, a *Római konyha*, mely messze több, mint szakácskönyv: történelemkönyv és művelődéstörténet is egyben. „A polihisztor Lénárd” című fejezetben Lénárd-Cheng Helga és Vajdovics Zsuzsa bemutatják az orvos, a poliglott, a latinista, az amatőr zenész és képzőművész, a konyhaművész Lénárd arcait. Ahogy Karinthy Ferenc örökérvényű jellemzésében megfogalmazta: *„...Én köznapibban csak úgy mondanám: humanista. Mégpedig e meghatározás kettős vonatkozásában, tehát a klasszikus kultúra, hagyományok őrzője, (...) s annyiban is, hogy felvilágosult, emberbarát, türelmes, figyelmes, megértő, mások gondjait átérző, segítőkész, nyitott és befogadó.”* Bár e sokat idézett sorok nem tűnnek fel a kötetben, „kárpótlásul” a szerzők közölnek néhány sort egy 1948-as, Lénárdnak írott Karinthy Ferenc-levélből, amely inkább humorral ragadja meg a „hová tegyük Lénárdot?”-problematikát. És mint az életutat feldolgozó kötet tanulsága-

ként leszűrhetjük, személyisége és műve csakis e sokoldalúság egységében tekinthető. A humanista Lénárd életfelfogásának jelképértékű mozzanata például, hogy feleségével még a háborúban, Rómában is szereztek lakásukba egy bérelt zongorát, vagy az a megható gesztus, hogy élete végén az író maga rajzolta meg halotti értesítőjét, és toldotta meg a ráírt latin szállóigét – tudjuk meg a kötetből.

Egyébként a könyv borítójára is Lénárd grafikája került szeretett völgyéről. A *Függelék* képanyagában még több rajza is megcsodálható; de bekerültek az ismertebb fotók mellett – Lénárd a dolgozószobában és főzés (talán krumpliszeletelés?) közben – a ritkább felvételek, például a „mosolygós" kismalacról, akit kezében tartva tréfásan feltartott ujjal int az író, vagy amikor a Bach-kvízre készülve lemezeket hallgat brazíliai barátoknál. A családi fotók között a szülők mellett ott szerepel az életen át kitartó, legfontosabb társ: Andrietta, az író második, olasz felesége – az ő emlékének ajánlják dedikációjukban a szerzők a monográfiát. Munkájuk emellett Lénárd emlékét is sokkal előbbé teszi: az „irodalmi csodabogár" jóindulatú, ám egyben leegyszerűsítő skatulyájából kikerülve végre felkerült a magyar és a világirodalom palettájára e sok nyelven született, egyetemes értékű életmű.

Dr. Lénárt-Cheng Helga – Vajdovics Zsuzsa: Lénárd Sándor. Világok vándora (L'Harmattan Kiadó, 2016)